

CONSIDERAȚII ASUPRA EVOLUȚIEI CADRULUI JURIDIC AL SINDICALISMULUI ÎN ROMÂNIA (1921 – 1924)

EM. BOLD ȘI T. RĂȚOI

În istoria socială a României interbelice, un capitol care oferă un larg cimp de cercetare este acela care se referă la sindicalism. Se poate spune că, pe acest teren, istoriografia marxistă românească a studiat cu atenție anumite aspecte ale situației sindicalismului în perioada dată, și, fără a ajunge la o sinteză de proporții, a avut rezultate notabile. Un element asupra căruia ni se pare că există mai puțină lumină în istoriografia noastră actuală este cel privitor la cadrul juridic al sindicalismului. Deși sînt cîteva studii și lucrări¹ care conțin opinii ce nu pot fi eludate, în legătură cu legea sindicatelor profesionale din 26 martie 1921 și legea persoanelor juridice din 6 februarie 1924, totuși nu este de omis faptul că opiniile de care am amintit nu sînt considerații de natură să vizeze evoluția sindicatelor, în funcție de cadrul lor juridic, ci conțin mai mult referiri tangențiale. Iată de ce, ne-am propus ca părerile ce vor fi exprimate în cele ce urmează, neîndoios nu pentru a suplini întru totul această lacună, să fie direcționate de constatarea că în legătură cu cadrul juridic al sindicalismului, recte legislația care-l stabilește, sînt încă multe laturi demne de a fi reliefate. Fără a avea pretenția unei abordări exhaustive a problemei, considerăm că pentru legislația care în perioada interbelică a urmărit concretizarea, în limite burgheze, este adevărat, a coloanei vertebrale a mișcării asociative din România, dintre toate elementele pasibile de cercetare, o evaluare corectă și, pe cît posibil, de ansamblu a sa, este de utilitate indubitabilă. Vizăm, prin urmare, o astfel de analiză, pornind de la premiza că o evaluare are avantajul de a grupa în jurul său o serie de aspecte importante și că oferă o bună explicație uneia din cauzele esențiale care au determinat ca evoluția sindicatelor din România să străbată un anumit curs.

În România burgheză, cadrul juridic al sindicalismului, cu toate laturile sale pozitive și cu toate marile lui lipsuri a fost stabilit și, respectiv, amendat prin două legi : *Legea sindicatelor profesionale* din mai 1921 și *Legea persoanelor juridice* din februarie 1924. Situate în timp, una față de cealaltă,

¹ D. Șandru, *Contribuții la cunoașterea legislației românești în perioada stabilizării relative a capitalismului*, în „Anuarul Inst. de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, 5, 1968, p. 161 ș.u. ; D. V. Firoiu, *Legislația privind conflictele de muncă*, în „Anale de istorie”, 4, 1966, p. 50 ; M. C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1921–1924*, Edit. politică, București, 1971, p. 30–31 ; Ilie Ceaușescu, N. Pctreanu și colab., *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, 1864–1944*. Edit. științifică, București, 1972, p. 90–97 și 114–116.

la o distanță foarte scurtă, cele două legi prezintă, așa cum se va vedea, mari deosebiri. Subliniem că aceste deosebiri ni se par demne de relevat, încă de la început, întrucât în ele își găsește originea evoluția mișcării sindicale pe un anumit făgaș, după primul război mondial. Incontestabil că influența celor două legi asupra sindicalismului a fost diferită. Faptul este pe deplin explicabil. Legile menționate au fost adoptate în condiții diferite, au constituit obiectul preocupărilor unor guverne diferite și, mai ales, au răspuns unor necesități și scopuri diferite.

Având semnificația de primă încercare importantă de reglementare a activității sindicale în România, proiectul legii asociațiilor profesionale² a fost prezentat parlamentului în martie 1921 și adoptat în mai același an. Avea ca autori pe Gr. Trancu-Iași, ministrul muncii în guvernul Averescu și pe D. R. Ioanițescu, raportor³.

În concepția autorilor legii din 20 mai 1921, sindicatul era o asociație cu caracter pur profesional; el era precis delimitat în raport cu asociațiile de ajutorare și cu organizațiile politice sau religioase, având atribuții legate exclusiv de apărarea intereselor profesionale ale membrilor. Sindicatul trebuia, potrivit legii, să se înscrie riguros tendinței de apărare a legalității burgheze⁴ (art. 1). Proclamând libertatea de a face parte, de a nu face parte, sau de a înceta de a face parte dintr-o asociație profesională, articolul 2 recunoștea dreptul de asociere „tuturor persoanelor fizice sau morale care exercită aceeași profesie, profesii similare sau conexe”, profesiunilor libere, lucrătorilor salariați ai statului, județelor sau comunelor și altor servicii publice. Funcționarilor publici le era rezervat un tratament separat, urmînd ca pentru ei să fie elaborat un statut de asociere special⁵. Alte prevederi determinau ca prin modul de elaborare legea să despartă libertatea de asociere de exercitarea drepturilor politice. Orice persoană, în funcție de principiile și preferințele sale politice, deși membră a sindicatului, putea să desfășoare o activitate politică compatibilă cu interesele oricărui partid, dar numai și numai în interiorul partidului respectiv⁶. Altminteri, libertatea de asociere nu era afectată, în anumite limite, de naționalitate, vîrstă și sex⁷. Era prohibit, în schimb, accesul unor persoane de altă naționalitate spre organele de conducere ale asociației. Din acest motiv, ca și pentru scoaterea sindicatelor de sub influența socialiştilor și comuniștilor, legea stabilea că puteau beneficia de calitatea de conducători al asociației numai persoanele care aveau cetățenie română, erau majore, cu plenitudinea drepturilor civile, care au exercitat profesiunea în mod real cel puțin un an înaintea alegerii și care nu suferiseră vreo condamnare pentru crimă sau alte infracțiuni⁸. Foarte importante pentru economia legii erau

² Conform afirmațiilor lui D. R. Ioanițescu, proiectul de lege a asociațiilor profesionale nu reprezenta o creație exclusivă a lui Gr. Trancu-Iași. Acesta prelua *ad literam* proiectul depus de „Blocul Federației”, în sesiunea ordinară din octombrie 1920 (v. „Monitorul oficial” nr. 48, Dezbaterile Adunării Deputaților, Sesiunea ordinară prelungită 1920—1921, ședința din 28 feb. 1921, p. 965).

³ *Idem*, p. 981.

⁴ *Idem*, p. 998.

⁵ *Idem*, p. 981.

⁶ *Idem*, p. 999.

⁷ *Idem*, p. 981.

⁸ *Idem*, p. 984—985.

dispozițiile privitoare la acordarea personalității juridice. Asociațiile puteau obține capacitatea juridică doar prin îndeplinirea unui minim de forme. Această condiție rezulta, potrivit expunerii de motive a legii, din avantajele mari ce le căpăta asociația profesională cu capacitate juridică, avantaje care, rău canalizate, puteau „constitui un adevărat pericol social”⁹. De aceea, articolele 7–13 conțineau o serie de prevederi, relativ ușoare, ce trebuiau satisfăcute și care priveau: actele necesare asociației ce se constituia, statutele, tabelele cu administratorii, conducătorii și membrii asociației, procedura ce trebuia urmată pentru acordarea personalității juridice, precum și posibilitățile de recurs în cazul unei încheieri nefavorabile¹⁰. Se stipula, de asemenea, prin art. 16, că orice schimbare de statut, personal de administrație sau de conducere trebuia anunțată, situație în care se relua procedura de la înscriere¹¹. La rândul lor, art. 25–30 prevedeau în detaliu avantajele ce rezultau din calitatea de persoană juridică, menționându-se că asociațiile profesionale fără această calitate, în mod automat, nu puteau beneficia de ele¹². Un alt aspect important al legii, dizolvarea asociațiilor profesionale, era dezvoltat la art. 41–47. Legea prevedea, pe de o parte, posibilitatea unei dizolvări voluntare, hotărâtă de adunarea generală a asociației; pe de altă parte, în cazul în care sindicatul, potrivit viziunii legii, era întemeiat „pe o cauză, ori în vederea unui obiect ilicit, contrar legilor țării, bunelor moravuri sau ordinii publice”, dizolvarea era dictată de instanțele judiciare¹³. La art. 59–63, legea conținea prevederi referitoare la înființarea uniunilor, federațiilor și grupărilor de asociații profesionale¹⁴.

Elaborată din cu totul alte motive decât legea sindicatelor profesionale, Legea persoanelor juridice a fost prezentată în parlament în februarie 1924 și adoptată în aceeași lună, în a 6-a zi a sa, avind ca autori pe G. G. Mirzescu, ministrul justiției în guvernul liberal și pe M. Djuvara, raportor. Noua măsură a guvernului liberal nu era o măsură specială, relativă doar la sindicate. Ea cuprindea în sfera sa și asociații de altă natură, fiind întemeiată pe noua Constituție din 1923 al cărui articol 29 statua că „dreptul de asociere liberă nu implică în sine dreptul de a crea persoane juridice. Condițiunile în care se acordă personalitate juridică se vor stabili prin lege specială”¹⁵. Sindicatele, ca organizații ce se constituiau prin inițiativă particulară, erau considerate persoane juridice de drept privat. Ca atare, modul în care ele cădeau sub incidența legii reclama o influență directă a acestora asupra lor, în sensul că actul recunoașterii presupunea în mod necesar o autoritate înlocuitoare a statului, spre deosebire de cazul persoanelor juridice de drept public care luau ființă prin lege¹⁶. Măsura din 6 februarie a guvernului liberal prevedea

⁹ *Idem*, p. 999–1000.

¹⁰ *Idem*, p. 982–983.

¹¹ *Idem*.

¹² *Idem*, p. 986–987.

¹³ *Idem*, p. 989–990.

¹⁴ *Idem*, p. 992–993.

¹⁵ *Idem* nr. 46, Dezbaterile Adunării Deputaților, Sesiunea ordinară prelungită, 1923–1924, p. 1295.

¹⁶ *Idem*, p. 1293.

că autoritatea necesară recunoașterii trebuia să fie tribunalul. De asemenea, se stipula că decizia acestuia se putea da numai după ce se cerea avizul ministerului în competența căruia intra scopul asociației și în urma stabilirii concluziilor ministerului public cu privire la statute, acte constitutive, alegerea organelor de direcție și administrație și scop¹⁷. Procedura aceasta, evident anevoioasă, era legată de interpretarea în conformitate cu care înregistrarea persoanelor juridice nu putea fi „o simplă formalitate, ci o cercetare judecătorească a condițiilor cerute de lege”¹⁸. Maniera relevantă nu își găsea similar în nici o legislație străină. Sub aceleași prevederi intrau și sindicatele deja existente la data promulgării legii persoanelor juridice, în baza altor măsuri legislative. Art. 2 stipula că pentru a fi recunoscute asemenea asociații erau obligate ca, în termen de 6 luni, să pună la dispoziția grefei tribunalului de care aparțineau toate datele referitoare la : administrația lor principală, titlul, statute, acte constitutive și alte informații necesare¹⁹. Persoanele juridice astfel constituite și recunoscute puteau beneficia de toate drepturile ce concureau la realizarea scopului lor în limite legale. Baza stabilirii drepturilor era teoria specialității, în funcție de scopul asociației. Legea recunoștea însă, că toată această delimitare a specialității în funcție de scop era o chestiune delicată pe care nu o rezolvase decît în mică măsură. De aceea, în fața unei asemenea dificultăți, întregul rol de adaptare la necesitățile sociale și juridice revenea jurisprudenței care, în fiecare speță, „avea libertatea de a decide în mod concret ce anume intra în specialitatea unei persoane juridice”²⁰, cu alte cuvinte, ce drepturi îi reveneau. Mai departe, exercitarea drepturilor era, la rîndul său, grevată de alți factori ca, de pildă, condiția constituirii organelor de direcție. Activitatea lor, riguros supravegheată, era considerată însăși activitatea persoanei juridice. Prevenirea eventualelor agitații fiind un scop esențial, legea stabilea că adunarea generală, ca organ de conducere a sindicatului, nu se putea convoca în condițiile expresiei voinței a mai puțin de 1/5 din numărul membrilor asociației. Frațiunea de 1/5 nu se putea micșora, ceea ce nu era valabil și pentru situația inversă²¹. Statul își rezerva un drept de control a asociațiilor în așa fel încît, ele să se administreze și să-și îndeplinească menirea în conformitate cu statutele și cu actele administrative și, în același timp, să nu lucreze împotriva bunelor moravuri, ordinii publice și siguranței sale²². În mod concret, organele care îndeplineau acest rol erau ministerul competent și Comisia superioară a persoanelor juridice. Relativ la controlul exercitat și pe baza lui, legea stabilea (art. 53) și cazurile de dizolvare a sindicatelor. Aceasta putea fi : dizolvarea prin decizia asociației, de plin drept și dizolvare prin judecată. Al treilea caz, care din rațiuni lesne de înțeles este și cel mai important, se baza pe art. 26 care prevedea că „în cazuri urgente”, cînd se putea constata că o persoană juridică își desfășura „activitatea împotriva bunelor moravuri, ordinii publice și siguranței statului, Consiliul de miniștri, cu avizul Comisiei superioare a persoanelor juridice”,

¹⁷ *Idem*, p. 1318—1319.

¹⁸ *Idem*, p. 1295.

¹⁹ *Idem*, p. 1318.

²⁰ *Idem*, p. 1298.

²¹ *Idem*, p. 1304.

²² *Idem*, p. 1321.

era în măsură să interzică „funcționarea persoanei juridice pînă la intrarea ei în lege”²³. În asemenea situații, după cum însuși legiuitorul mărturisește, nu mai putea fi vorba de o cercetare a unor obiective înscrise în statut, ci „de sancțiuni exemplare, de penalități exemplare care să servească nu numai la represiunea, dar și la prevenirea delictelor sau crimelor”²⁴. Toate cîte au fost subliniate pînă aici erau prevederi cărora trebuiau să se conformeze atît asociațiile profesionale ce urmau să se înființeze în baza legii persoanelor juridice, cît și cele existente în baza legii sindicatelor profesionale din mai 1921. Anticipativ, se poate spune că aceasta din urmă își restringea sfera. Înaintea oricăror considerații pe care le generează această afirmație, este necesar însă, o apreciere asupra celor două legi sub aspectul contextului în care au fost elaborate, al necesităților din care au izvorit și, mai ales, sub acela al urmărilor lor.

Pornind de la aceste puncte de reper, prima constatare care se impune ar fi diferența de context și necesități. Între ele, pentru fiecare lege în parte, nu poate trage o linie de demarcație precisă și de aceea trebuie privite în conexiunea lor.

Este un fapt de necontestat, că dincolo de interesele politice de partid, legea sindicatelor profesionale a fost consecința unor imperative ale vremii. Așa cum se știe, în fața României imediat postbelice stăteau spre a fi rezolvate mari probleme, ce reclamau o multitudine de măsuri. Eforturile națiunii trebuiau îndreptate spre realizarea deplină a unității, spre rezolvarea unor importante probleme economice, specifice sfîrșitului războiului ca și structurii economiei românești și, în aceeași măsură, spre asanarea profilului social al țării de rămășițele sale, în așa fel încît, România să-și facă o intrare demnă în contemporaneitate. În sumul de măsuri generate, după cum se vede obiectiv, și luate, între anumite limite, de clasele conducătoare în acești ani, se înscrie și promulgarea legii sindicatelor. La timpul respectiv, clasele conducătoare, guvernul Averescu mai ales, care-i era autor, și-au pus mari speranțe în ea. Pentru că, mai întîi, legea era considerată ca o importantă posibilitate ce putea fi întrebuințată în refacerea și consolidarea economică a țării. Expunerea sa de motive preciza că „dezvoltarea tehnică, perfecționarea utilajului, sporirea producției prin bunăvoința lucrătorilor și punerea la adăpost prin conveniențele create de perfecționarea tehnică, fixarea condițiilor de muncă prin regulamente de atelier sau prin convenții colective, prin înălțurarea concurenței patronale și uvriere, toate aceste probleme serioase ale vieții industriale sînt în căderea asociațiilor profesionale care sînt chemate a le soluționa”²⁵. Evident, la acest capitol, interesul economic al claselor conducătoare este indubitabil. În al doilea rînd, legea era preconizată ca o importantă măsură de ordin social. În condițiile în care în peisajul mișcării asociative nu era nici o reglementare legislativă notabilă, măsura guvernului Averescu venea să suplinească o lacună. Era aceasta o măsură de prevedere

²³ *Idem*, p. 1324.

²⁴ *Idem*, p. 1302.

²⁵ Toma Riconte, *Mișcarea sindicală. Sindicalismul reformist. Sindicalismul revoluționar*, Edit. „Curierul juridic”, București, 1940, p. 100 ; v. și „Monitorul oficial”, nr. 48, Dezbăt. Adun. Deput., sesiunea ordinară 1920—1921, p. 995.

socială, izvorită din cerințele vremii, un reflex al creșterii deosebite a rezistenței și a tendinței solidarizării forțelor muncitorești. Firește, peste acestea nu se putea trece cu ușurință²⁶. Fără îndoială, sint alte motive care au determinat, ca, în concepția guvernului Averescu, legea sindicatelor să aibă o importanță aparte. Avem în vedere în primul rând necesitatea unificării legislative a statului întreg²⁷ și în al doilea rând, ideea cu circulație în epocă, conform căreia, reglementarea dreptului de asociere trebuia să constituie o bază pentru viitoarele măsuri sociale²⁸. Apreciată deci, din aceste puncte de vedere, legea sindicatelor are nu numai o semnificație particulară, rezultată din reglementarea unui drept recunoscut îndeobște ca natural al clasei muncitoare, dar și o semnificație care se înscrie în planul mai larg al procesului de modernizare a statului român. Privind-o din același unghi, se poate afirma că și legea persoanelor juridice urmărește un scop asemănător așa cum încercă să convingă legiuitorul. Nu se poate contesta că legea persoanelor juridice a urmărit, ca și legea sindicatelor, acest țel. Numai că, nu acesta a fost elementul esențial al promulgării legii, ci limitarea pe căi juridice a dezvoltării mișcării asociative.

În acest sens, legea persoanelor juridice, față de legea sindicatelor din 1921, vine cu o gamă întreagă de schimbări, privind procedura necesară la recunoașterea persoanei juridice, precum și alte aspecte pe care ea le incumbă. În parlament, discutarea acestor probleme a trezit în rândurile opoziției o reacție deosebită. Amploarea discuțiilor a fost cu atât mai mare, cu cât, guvernul liberal a încercat să-și treacă „opera” foarte repede și cât mai discret cu putință. Ministrul justiției, G. G. Mirzescu, a refuzat să acorde deputaților, din opoziție bine reprezentați de D. R. Ioanițescu și dr. N. Lupu, un termen minim de studiere detaliată a legii și acest lucru a făcut ca ea să fie adoptată fără obișnuita discuție generală²⁹. Este și motivul pentru care, la discuția pe articole, deputații au atacat cu vehemență dispozițiile vexatorii ale legii persoanelor juridice, dispoziții având drept scop substituirea dispozițiilor similare din legea sindicatelor.

Înainte de toate, legea liberalilor a mărit mult imixtiunea puterii administrative în recunoașterea persoanelor juridice. Coroborat cu Constituția țării și cu legea sindicatelor profesionale, acest fapt apare ca nejustificat. Pentru că, dacă se ia în considerare că acestea două recunoșteau dreptul muncitorilor „de a se constitui în mod liber în syndicate profesionale, fără a avea nevoie de vreo prealabilă autorizare”, concluzia care se degajă este că orice intervenție a autorității administrative era exclusă, așa cum era valabil pentru oricare legislație democrat-burgheză străină³⁰. În legea persoanelor juridice, deși se stabilea, prin art. 1, că asociațiile profesionale erau

²⁶ „Monitorul oficial” nr. 72, Dezbat. Adun. Deput., ședința din 25 martie 1921, p. 1453—1454.

²⁷ *Idem*, nr. 48, sesiunea ordinară 1920—1921, p. 997.

²⁸ *Idem*, p. 965—966; v. și G. Strat, *Evoluția dreptului de asociațiune în România*, Tip. Rom. Unite, București, f. a., p. 11.

²⁹ „Monitorul oficial” nr. 46, Dezbat. Adun. Deput., sesiunea ordinară prelungită, 1923—1924, p. 1342. De altfel, membrii Senatului au refuzat discutarea proiectului legii.

³⁰ Arh. statului București, Oficiul de studii sociale și relații internaționale, dos. nr. 228/1927, f. 9—17.

persoane juridice de drept privat, ceea ce după principiile de drept însemna reducerea la minimum a imixtiunii administrativului în viața persoanelor juridice, totuși, o serie de dispoziții prevăzute de art. 3, 10, 15, 53, 89 și mai ales în 26 puneau sindicatul, încă de la formarea sa, sub incidența puterii administrative. După cum sublinia I. I. Mirescu, președintele Confederației Generale a Muncii, într-un memoriu privitor la legea persoanelor juridice și înaintat ministrului justiției, „începînd cu avizul ministerului competent (art. 1) și sfîrșind cu dizolvarea pe cale de decizie a puterii executive (art. 53)“, nu se putea „face un pas fără voia și știrea autorității“³¹. Însemna că, pe o cale lăaturalnică, se institua tutela administrativă în materie sindicală, ceea ce era incompatibil cu dreptul însuși de liberă asociere profesională.

În strînsă legătură cu lărgirea prerogativelor administrativului și ca o expresie a acestei lărgiri, era îngreunarea formalităților presupuse de recunoaștere. Axul acestei tendințe consta în mutarea atribuțiilor rezultate din actul de recunoaștere, de la judecătoria de ocol, organul pe care legea sindicatelor profesionale îl desemna în acest scop, la tribunal. Se viza ca recunoașterea să nu mai fie o cercetare relativ sumară a obiectului sindicatului, o înregistrare pur și simplu ca în condițiile legii sindicatelor ci, o cercetare scrupuloasă a măsurii în care erau respectate dispozițiile de ordine publică. În urma legii din 1921, simpla vizare a statutelor sindicatelor și înscrierea lor în registrul special de către judecătorul de ocol investeau asociațiile cu capacitate juridică³². Lipsurile proprii vechi proceduri de recunoaștere a persoanelor juridice, prin votul parlamentului, din punctul de vedere al asociațiilor profesionale, erau suplinite de fapt, acum, prin legea Trancu-Iași. La 6 februarie 1924, guvernul liberal înlocuind dispozițiile legii sindicatelor stabilea o procedură mult mai greoaie. Pentru a căpăta personalitate juridică, syndicatele trebuiau să aibă o decizie motivată a tribunalului în teritoriul căruia se aflau, în timp ce, uniunilor le era necesară decizia curții de apel respectivă. La deciziile tribunalului acordat, în prealabil, avizul Ministerului muncii, iar în cazul uniunilor, avizul Comisiei superioare a persoanelor juridice de pe lingă Ministerul justiției. În ambele cazuri era nevoie de concluziile Ministerului public (de interne). Procedura mai presupunea și o serie de cheltuieli pentru acte, un minimum de 20 de membri asociați, ca și un patrimoniu care să acopere, materialemente, cel puțin parțial scopul pentru care sindicatul se înființa³³. Este observabil, credem, că în locul formalităților relativ simple³⁴ din legea sindicatelor care, după opinia îndreptățită a lui I. I. Mirescu corespundeau în bună măsură însăși gradului de cultură al clasei muncitoare din România, făcînd în acest fel accesibil spiritul sindicalizării, legea persoanelor juridice înșcria un sistem complicat, greoi și chiar costisitor³⁵. El permitea nenumărate subterfugii, un tratament discriminatoriu pentru asociație în

³¹ *Idem*.

³² G. Strat, *op. cit.*, p. 12.

³³ Toma Riconte, *op. cit.*, p. 103 ; G. Tașcă, *Politica socială a României. (Legislația muncitorească)*, București, 1940, p. 104 ; D. R. Ioanițescu, *Partidele politice și politica socială*, în vol. *Un deceniu de politică socială românească*, Tip. Rom. Unite, București, 1930, p. 62—63.

³⁴ C. Titel-Petrescu, *Clasa muncitoare și politica socială*, în vol. *Un deceniu...*, p. 126.

³⁵ Arh. statului București, Oficiul de studii sociale și relații internaționale, dos. nr. 228/1927, f. 9—17.

raport cu ministerul public, ceea ce făcea ca în actul recunoașterii, rolul decisiv să-l aibă ministerul. Așa cum remarcă Grigore Iunian, în cadrul dezbaterilor din Adunarea Deputaților pe marginea legii, sindicatul, partea cea mai interesată în fond pentru a fi legalizată, nu avea decît în cazuri rare dreptul de a-și apăra interesele, dar și atunci numai dacă era întrebă³⁶. Documentele relevă cu pregnanță cum, invariabil, filiera recunoașterii începea la poliția sau siguranța statului unde, nu de puține ori, avizul favorabil era refuzat³⁷.

În afară de formalitățile greoaie amintite, legea personajelor juridice prezintă și alte particularități. De o mare importanță este aceea, conform căreia legalizarea sindicatelor trebuia să se facă în funcție de o serie de condiții precis subsumate necesității respectării ordinii publice. La prima vedere, sub acest raport, legea din 6 februarie 1924 nu se deosebea de cea precedentă. Ambele se bazau pe una din cerințele Tratatului de pace de la Versailles și anume acea cerință prevăzută de art. 427 și care stipula recunoașterea dreptului de asociere numai în condițiile respectării ordinii publice³⁸. Deosebirea provenea din marea întindere pe care noțiunea de ordine publică o căpăta în cadrul legii Mîrzescu. Mai mult de 2/3 din ea erau consacrate definirii ordinii publice, fără a se preciza care a fost criteriul călăuzitor³⁹. Asociată cu dreptul de control al statului asupra existenței și funcționării sindicatelor, această extensiune neobișnuită a ordinii publice atribuia legii persoanelor juridice, mai ales dacă se ia în considerare și modul de exercitare a controlului, caracterul unei măsuri represive. Este un adevăr că inspectorii ministerului competent care beneficiau de atribuțiile exercitării acestui control răstălmăceau în limite foarte largi litera legii. Adesea activitatea sindicatelor era supravegheată începîndu-se cu modalitatea constringerii și terminîndu-se cu dizolvarea.

În privința dizolvării, legea persoanelor juridice aducea modificări esențiale. Astfel, față de legea asociațiilor profesionale care proclama amănunțit două posibilități de dizolvare — statutară și judiciară — măsura liberalilor îmbogățea sfera dizolvării cu încă două feluri — de plin drept și prin decizia puterii executive. Primul fel avea în vedere situațiile în care numărul membrilor asociațiilor scădeau sub minimum. În acest punct, legea era extrem de dezavantajoasă întrucît situațiile de scădere a numărului de membri sub minimum erau foarte dese, datorită caracterului sezonier al muncii, persecuțiilor patronale, polițienești sau șomajului, iar reînființarea sindicatului presupunea formalitățile cunoscute⁴⁰. Al doilea caz era la fel de dezavantajos

³⁶ „Monitorul oficial” nr. 46, Dezbat. Adun. Deput., sesiunea ordinară, 1923—1924, p. 1375.

³⁷ Arh. Ministerului sănătății, Fond Ministerul muncii, dos. nr. 530/1936, f. 7; dos. nr. 587/1936, f. 4; dos. nr. 154/1935, f. 24; dos. nr. 584/1936, f. 8.

³⁸ Arh. statului București, Oficiul de studii sociale și relații internaționale, dos. nr. 228/1927, f. 9—17.

³⁹ „Monitorul oficial”, nr. 46, Dezbat. Adun. Deput., sesiunea ordinară 1923—1924, p. 1381.

⁴⁰ Arh. statului București, Oficiul de studii sociale și relații internaționale, dos. nr. 228/1927, f. 17.

pentru că, în baza art. 26, considerat de Gr. Iunian cheia întregii legi⁴¹, și la recomandarea Comisiei superioare a persoanelor juridice, în împrejurări declarate urgente, puterea executivă beneficia obligatoriu de atribuția de a interveni și suspenda sau dizolva persoanele juridice. Era o situație în care legea făcea loc arbitrarului administrativ mai mult decît în oricare alt punct al său, determinînd chiar ca dizolvarea judiciară să devină oarecum inoperantă⁴². Originea acestui fapt consta în aceea că, privind o varietate de asociații, ce puteau desfășura activități de tot felul, de unde și restricțiile exagerate prevăzute, legea persoanelor juridice se întindea în perimetrul unei alte legi, speciale și se repercuta negativ asupra sindicatelor, amenințîndu-le în însăși existența lor⁴³.

Cu prevederile sale, care au fost doar în linii generale prezentate și caracterizate, legea persoanelor juridice, ca și legea sindicatelor, și-a pus profund amprenta asupra cadrului juridic al sindicatelor. Așa după cum se va constata, între ele se interpune numai o perioadă de numai de trei ani. În aprecierea mai exactă a celor două legi, perioada aceasta scurtă devine extrem de sugestivă mai ales dacă se iau în considerare consecințele lor în planul mișcării sindicale românești.

Fără îndoială, în substanța sa, legea sindicatelor este o lege burgheză. Acest caracter ce respiră din întrecaga ei economie, este ilustrat cu pregnanță de anumite capitole care privesc, de pildă, controlul activității sindicale, penalitățile sau dizolvarea. Tot atît de adevărat este și faptul că, referitor la libertatea sindicală, legea era insuficientă⁴⁴, permițînd, în limite ce nu se pot contesta, ca agenții de poliție să intervină și să controleze modul de desfășurare a adunărilor sau chiar să le suspende, susținîndu-și cu motivații facile. Dealtfel, după cum se știe, interpretarea și aplicarea legilor în alt spirit decît acela existent pe hirtie erau dominante ale legalității burgheze și, se subînțelege că de la această regulă, legea sindicatelor nu făcea excepție. Totuși, așa cum am mai subliniat, ea a răspuns unor necesități indiscutabile, proprii procesului de dezvoltare a României postbelice⁴⁵, după cum, în aceeași măsură, a răspuns și intereselor politice ale claselor conducătoare. Legea sindicatelor a fost o măsură care, încercînd să pună de acord cu epoca, a reprezentat totuși, un exemplu tipic de politică sinteză a măsurilor represive cu măsurile de concesi. Momentul însuși, cînd această lege a fost promulgată, este, din acest punct de vedere, revelator. După ce mișcarea muncitorească își dovedise marile potențe, deși fusese înăbușită greva generală din octom-

⁴¹ „Monitorul oficial” nr. 46, Dezbat. Adun. Deput., sesiunea ordinară 1923–1924, p. 1379.

⁴² Arh. statului București, Oficiul de studii sociale și relații internaționale, dos. nr. 228/1927, f. 9–17.

⁴³ *Idem*.

⁴⁴ I. I. Mirescu, *Sindicatelor muncitorești și legislația muncii*, București Edit. ziarului „Socialismul”, 1926, p. 24–25.

⁴⁵ Unii autori burghezi, cum este I. Lărgeanu, considerau că acest mod de reglementare a situației sindicatelor nu era corespunzător realităților românești. I. Lărgeanu vedea în legea sindicatelor și chiar în legea persoanelor juridice produse aparținînd influenței anglo-franceze. El era partizanul sistemului corporatist (I. Lărgeanu, *Organizarea profesională a României. Cadru, origine, dezvoltarea istorică și stadiul actual. Conținutul și coordonarea*, București, „Lupta”, 1943, p. 23.

brie 1920, și după ce în septembrie 1920 printr-o măsură respresivă guvernul Averescu legiferase reglementarea conflictelor de muncă, punind – după expresia lui G. Strat – la adăpost viața economică a statului de orice surpriză sau încercare de grevă generală, același guvern printr-o măsură mai concesivă, recte legea sindicatelor, crea cadrul juridic al sindicalismului, dându-i, în bună măsură, un curs nou⁴⁶. Consecință a principiului libertății de asociere nou statuat, breslele și corporațiile, adică organisme care marceau pînă acum în ochii oficialităților asocierea, erau desființate, rămînînd să mai funcționeze numai ca organe de asigurare pînă la înființarea Caselor de asigurări⁴⁷. În cadrul aceluiași flux de natură concesivă se inscriau și prevederile din lege în conformitate cu care sindicatele cu capacitate juridică beneficiau de o serie de drepturi: de a sta în justiție ca parte principală sau alăturată, de a avea patrimoniu și a dobîndi orice avere, mobilă sau imobilă, cu titlul gratuit sau oneros, de a constitui așezăminte cu caracter economic sau cultural, de a încheia contravenții colective de muncă, de a desemna delegați în toate comisiile de legiferare sau de a veghea, de acord cu organele oficiale ale statului, la respectarea regulamentelor și legilor muncii⁴⁸. Multe din aceste drepturi, chiar dacă nu au fost întrutotul aplicate, erau recunoscute pentru prima oară, ca expresii ale creșterii mișcării muncitorești din România în anii de avînt revoluționar. Cel mai important era dreptul de a lua parte, în anumite condiții, la tratativele de împăciuire în conflictele de muncă. Așa cum se știe, legea conflictelor de muncă, în mod indirect, desființa organizațiile muncitorești prin nerecunoașterea reprezentanților acestora în soluționarea conflictelor dintre patroni și muncitori⁴⁹. Legea sindicatelor suprima de fapt articolul cu pricina din legea conflictelor, hotărînd că reprezentanții sindicatului reclamant, nu numai că puteau lua parte la tranșarea conflictelor ivite între muncitorii organizați și patronii lor, dar erau chiar obligați la aceasta de lege⁵⁰. Dealtfel, o atare stipulație reieșea aproape inevitabil din însăși promulgarea legii. Concepută ca o importantă măsură pe linia realizării așa-numitei „armonii sociale”, legea sindicatelor, pentru a fi aplicată, trebuia în mod obligatoriu să beneficieze de instrumentele necesare. Acestea erau: contractul colectiv, procedura aplanării conflictelor de muncă, instituirea împăciuirii și arbitrajului. La rîndul lor, datorită unui raport de interdependențe, generat de întregul eșafodaj al armoniei sociale, ele nu puteau funcționa fără existența unor sindicate în plenitudinea acelor drepturi pe care le putea conferi legalitatea burgheză. Iată de ce, valorificînd și situația că mișcarea muncitorească începuse să intre în reflux, dar și pentru a pune în aplicare irealizabilul lor plan de pace socială, clasele conducătoare au considerat că o măsură bazată pe o mai mare larghețe, era mai oportună

⁴⁶ G. Strat, *op. cit.* p. 10.

⁴⁷ *Organizațiile profesionale la începutul anului 1926*, Inst. de arte grafice „Eminescu”, București, 1927, p. 7.

⁴⁸ Toate aceste drepturi sînt subliniate de majoritatea autorilor care se ocupă special sau tangențial de chestiunea sindicală (v. G. Strat, *op. cit.*, p. 15–16; Toma Riconte, *op. cit.*, p. 102; A. D. Donea, *Ministerul muncii. Culegere de date cu caracter istoric, referitoare la anii 1920–1931*, Manuscris, în Arhiva Ministerului sănătății, Fondul Ministerul Muncii, p. 58 etc.

⁴⁹ *Documente din istoria Partidului comunist și a mișcării muncitorești revoluționare din România, Mai 1921 – august 1929*, Edit. politică, București, 1970, p. 52–53.

⁵⁰ *Idem*.

deci continuarea politicii tradiționale antimuncitorești. Pe această bază, folosind art. 34 din legea sindicatelor, care anula dispozițiile potrivnice din legea conflictelor de muncă, multe organizații sindicale, muncitorești și patronale, au participat la soluționarea a numeroase conflicte de muncă și nu de puține ori, intervenția lor a adus cîștig de cauză muncitorilor⁵¹. Fără îndoială, cel mai mare cîștig pe care muncitorimea l-a obținut prin legea din 1921, a fost înscrierea însăși a dreptului de asociere într-un text legislativ special. Era o mare cucerire a clasei muncitoare în planul luptei sociale, cu toate limitele legii din 1921 și cu toată aplicarea sa defectuoasă. Un autor burghez, G. Tașcă, aprecia că dreptul de asociere în forma lui din 1921 era prea larg. „Dreptul acordat lucrătorilor salariați ai statului – spunea el – de a se constitui în sindicate profesionale întocmai ca acei din întreprinderile private este, după părerea noastră, partea slabă și vulnerabilă a legii din 1921”⁵². Pornind de aici, el considera că legea persoanelor juridice, în mare parte, a fost determinată „de această asimilare a lucrătorilor din întreprinderile statului cu cei din întreprinderile private”⁵³. Aprecierile acestea sînt, evident, eronate. Legea persoanelor juridice a fost dată nu pentru că legea sindicatelor venea cu o prea mare extindere a dreptului de asociere, situația funcționarilor publici fiind elocventă, cît mai ales datorită faptului că muncitorii, interpretînd adecvat spiritul legii din mai 1921, au căutat s-o folosească pentru a face din sindicate organizații puternice în lupta contra exploataării. În acest context, spunea C. Titel-Petrescu, cînd mișcarea organizatorică luase avînt, clasele guvernante, neliniștite, au trecut la aplicarea „formalismului juridic al constituirii sindicatelor prin legea persoanelor juridice”⁵⁴. În ansamblu, efectele legii sindicatelor au fost pozitive. Datele cantitative relevă că după greva generală din 1920, cînd au înregistrat o bruscă scădere a numărului de membri, sindicatele au început să reparcurgă un drum ascendent. În preajma grevei generale, numărul muncitorilor organizați atinsese cifra de aproximativ 250.000⁵⁵. Conform documentelor P.C.R., în 1923, cînd sindicatele din România s-au despărțit în două curente, în total existau 52.000 sindicalizați, din care 32.500 aparțineau ramurii unitariste, iar restul de 19.500, sindicatelor amsterdamiste⁵⁶. Pe lângă muncitorii organizați, mai existau 512.000 muncitori neorganizați, în industria mare și mică, plus 1.165.000 țărani și alte profesioniști⁵⁷. Din examinarea cifrelor se observă că procentul muncitorilor organizați abia atingea 8–9% din numărul total al proletarilor din industria mare și mică și abia 3% din totalul tuturor categoriilor de muncitori

⁵¹ *Organizațiile profesionale la începutul anului 1926.. p. 32.*

⁵² G. Tașcă, *op. cit.*, p. 93–94.

⁵³ *Idem.* Cu o explicație mai substanțială și în altă formă, concluzia menționată o trage G. Tașcă și într-o conferință intitulată *Regimul muncii*, ținută la 8 februarie 1926 la Institutul social din București (Arh. statului București, oficiul de studii sociale și relații internaționale, dos. nr. 223/1926, f. 7).

⁵⁴ C. Titel-Petrescu, *op. cit.*, p. 126.

⁵⁵ G. Vlădescu-Răcoasa, *Mișcarea sindicală și sindicalismul român*, în „Independența economică”, nr. 1, ianuarie 1935, p. 24.

⁵⁶ *Documente din istoria Partidului comunist.. p. 618–620.*

⁵⁷ *Idem.*

și de profesioniști. Tot pentru anul 1923, statisticile oficiale dau la iveală cifre mai ridicate :

- 11 uniuni patronale cu 14.573 membri
- 17 uniuni muncitorești cu 59.743 membri
- 94 sindicate patronale neafiliate cu 9385 membri
- 93 sindicate muncitorești neafiliate cu 18.463 membri
- 23 sindicate mixte cu 3.802 membri

În total erau 238 asociații cu 105.766 membri, din care 23.758 patroni, 78.206 muncitori și 3.802 membri ai organizațiilor mixte⁵⁸. Deși aceste date nu sînt suficient de revelatoare, întrucît le lipsesc baza de raportare pentru anii 1921 și 1922, totuși este sigur că, după 1920, mișcarea sindicală progresase. O anchetă făcută în 1923 (publicată în 1924) relevă că muncitorii în urma înțelegerii posibilităților de luptă oferite de sindicate, chiar în condițiile respectării legalității burgheze au început să se apropie tot mai mult de ele⁵⁹. Același lucru este confirmat și de o declarație din 10 februarie 1927 a lui N. Romanescu în Senat, declarație conform căreia, între 1921 și 1924, mișcarea sindicală românească a fost „admirabilă“, înregistrînd o continuă creștere⁶⁰.

În 1926, autoritățile au publicat rezultatele unei a doua anchete (efectuată la sfîrșitul anului 1925), anchetă extrem de sugestivă sub aspectul urmărilor schimbărilor survenite în reglementarea legislativă a activității sindicale. Comparînd datele anchetei de la sfîrșitul anului 1923 cu cele ale anchetei din 1925, dat fiind că au la origine aceeași sursă, se poate constata că numărul membrilor sindicalizați a scăzut la patroni cu 341 (1%), iar la muncitori cu 26.854 (34%)⁶¹. Menționăm că datele referitoare la sfîrșitul anului 1925 aveau în vedere, în egală măsură, toate organizațiile profesionale, indiferent dacă ele obținuseră capacitatea juridică în baza legii din 6 februarie sau în baza altora. Așadar, mișcarea sindicală înregistra după 1924 o nouă perioadă de regres. Căutînd să aplice cauzele unei astfel de situații, broșura care publica rezultatele anchetei ținea să precizeze, de la început, că nu legea persoanelor juridice era „cauza cea mai importantă a lîncezirii organizării profesionale“⁶². În ierarhizarea factorilor determinanți ai regresului mișcării sindicale românești se încerca impunerea ideii că, pe primul plan, s-ar situa : insuficienta pătrundere a spiritului de organizare profesională în rîndurile muncitorilor, situația economică generală și amestecul politicului în chestiunile profesionale. În ultimă instanță, se recunoștea și faptul că, presupunînd condiții mai numeroase pentru legalizare, legea persoanelor juridice a fost, totuși, o cauză care a ținut

⁵⁸ Grigore Tranco-Jassy, *La législation sociale en Roumanie*, Bucarest, Institut d'Arts graphiques, „Eminescu“, 1926, p. 43 ; „Buletinul muncii Cooperației și Asigurărilor sociale“, VI, nr. 3—4—5, martie, aprilie, mai, 1925, p. 179 ; Idem, V, nr. 9, septembrie, 1924, p. 261—262 ; După G. Vlădescu-Răcoasa, în 1923, numai Consiliul general al sindicatelor amsterdameze avea afiliați 36.854, număr care în 1924 va scădea la 33.362, în 1925, la 33.093, în 1926 la 30.784, în 1927 la 27.134, iar în 1928, după modificarea legii persoanelor juridice, numărul a crescut la 28.872 (G. Vlădescu-Răcoasa, *op. cit.*, p. 25).

⁵⁹ *Organizațiile profesionale la începutul anului 1926..* p. 10.

⁶⁰ „Monitorul oficial“ nr. 29, Dezbăt. Senatului, 25 febr. 1927, ședința din 10 febr., p. 563. N. Romanescu oferă și date numerice care corespund în linii generale, cu cele oficiale.

⁶¹ *Organizațiile profesionale la începutul anului 1926..* p. 26.

⁶² Idem, p. 28.

În loc mișcarea de sindicalizare. Evident, ordinea acestor factori trebuie schimbată. Mai întâi, este lipsită de suport afirmația, potrivit căreia, în rîndurile muncitorimii nu a existat un spirit de solidarizare. Altminteri, nu s-ar fi justificat nici crearea cadrului juridic al sindicalismului, după cum nu s-ar explica nici nivelul numeric atins de mișcarea sindicală românească în 1920. În al doilea rînd, se impune de precizat că situația economică generală nu a reprezentat un factor care să greveze, în limite adînci, procesul de asociere profesională. În România, perioada dintre anii 1922 – 1928, datorită nivelului de dezvoltare a economiei, a venit cu forme economice specifice. Astfel, deși capitalismul a înregistrat o evoluție ascendentă, aceasta nu a generat o stare de prosperitate economică atît de mare, încît, repercutată pe plan social, să poată produce un reflux general și profund în mișcarea muncitorească. Condițiile generale, inclusiv cele economice ale perioadei amintite, cu toate că nu au adus mișcării muncitorești cotele sale înalte de manifestare specifice anilor 1918 – 1921, au permis totuși, mai ales politicește, parcurgerea unui neconținut proces de creștere cantitativă și calitativă. În acești ani, P.C.R. a desfășurat o activitate bogată pe toate planurile, inclusiv pe frontul sindical și tot în acești ani, guvernul liberal a dus o politică antimuncitorească expresiv concretizată în ilegalizarea activității comuniștilor și în elaborarea legii persoanelor juridice. Prin urmare, dacă după 1924 mișcarea sindicală traversa un moment mai greu pentru existența sa, acest lucru nu trebuie pus în imediată legătură cu starea economică. În aceeași măsură, nu poate fi invocat nici factorul „politic” în sindicate. În general, cînd vorbeau despre politica în sindicate, oficialitățile se refereau la activitatea comuniștilor, membri sindicaliști. De obicei, se urmărea impunerea aserțiunii după care, datorită comuniștilor, în sindicate a fost introdusă confuzia și din acest motiv muncitorii neorganizati nu le mai priveau cu încredere. În realitate, lucrurile stăteau altfel. Considerăm că, dacă este necesar să se vorbească de o influență negativă a activității politice asupra sindicatelor, acest fapt nu poate fi făcut decît punînd-o în legătură cu actul sciziunii lor în două curențe. Sciziunea a avut, în adevăr, consecințe nedorite asupra sindicalismului din România, dar ea nu s-a datorat exclusiv activității politice, ci și altor elemente, care, integrîndu-se ariei largi a principiilor directoare ale celor două curențe, s-au înscris în același context de jenare a dezvoltării mișcării sindicale.

După opinia noastră, orice explicație care își propune să stabilească, fie și în linii generale, factorii care au determinat regresul asocierii după 1924, nu poate porni decît de la legea persoanelor juridice. Ne sprijinim afirmația nu numai pe raportarea strict teoretică la care am procedat ceva mai înainte, sau pe datele cantitative menționate, dar și pe documente care atestă veridic modul în care această lege a fost aplicată.

Informații demne de crezare, furnizate de Arhivele Ministerului sănătății – Fondul Ministerul muncii și Ocrotirilor sociale, demonstrează că legea persoanelor juridice, ca urmare a multiplelor posibilități pe care ea le punea la îndemîna organelor administrative, a fost de foarte multe ori încălcată. Luînd, de exemplu, anul 1924 ca punct despărțitor, se poate constata că după acest an cazurile de neacordare a personalității juridice sindicatelor, de imixtiune în treburile lor interne sau de dizolvare sînt mult mai numeroase

decit în perioada anterioară⁶³. Cele mai dese motive invocate erau : neîndeplinirea formalităților la constituire, statutele neconforme cu legile țării, activitate comunistă trecută sau prezentă a membrilor sindicatelor ⁶⁴ etc. Este interesant de subliniat că în 1925, cu ocazia anchetei menționate, s-a constatat că uniuni și organizații sindicale numeroase nu mai funcționau de mult timp (e drept, atât datorită legii persoanelor juridice, cât și legii sindicatelor), sau așteptau să fie dizolvate din incapacitatea de a se conforma dispozițiilor riguroase ale legii⁶⁵. Adesea, chiar și cheltuielile bănești necesare recunoașterii împiedicau sindicalizarea, dat fiind că asociațiile erau în imposibilitate de a le acoperi. Într-un memoriu adresat ministrului muncii în iunie 1926 muncitorii din Brașov arătau că pentru legalizarea actelor și proceselor verbale ocazionate de înființare, syndicatele trebuiau să plătească 2.000 – 2.500 lei, în timp ce pentru publicarea lor, sau a modificărilor de direcțiuni în Monitorul oficial cca 1000 – 1500 lei, ceea ce – spuneau ei – era o adevărată „jertfă” pentru syndicate⁶⁶. Judecînd-o în ansamblu, este cert că legea persoanelor juridice prezenta marile defecte de a rămîne extrem de zgîrcită tocmai în punctele care priveau trinitatea vitală a existenței sindicatelor, adică constituirea, supravegherea și dizolvarea. Guvernul liberal aduce, prin aceasta, o gravă atingere dreptului de liberă sindicalizare și comitea, după expresia lui G. Strat, o indiscutabilă „ineleganță juridică”⁶⁷. Trei ani mai târziu, expresie a efectelor negative ale măsurii liberale în planul mișcării sindicale, legea persoanelor juridice era modificată, cînd unele dintre dispozițiile sale restrictive, respectiv cele privitoare la procedură, erau în oarecare măsură atenuate⁶⁸.

Concluzia care se desprinde, pe marginea tuturor celor arătate, este aceea că evoluția mișcării sindicale din România a fost în mare măsură influențată de cadrul său juridic. Reglementat prin două legi, deosebite sensibil în substanța prevederilor lor, cadrul juridic a făcut ca mișcarea sindicală românească să parcurgă un drum anevoios. Astfel, folosindu-se dispozițiile mai ale legii sindicatelor, ea a reușit să străbată relativ mai repede drumul redresării după anul 1920, pentru ca, obligată apoi să suporte prevederile restrictive ale legii persoanelor juridice, să intre într-un moment mai dificil, agravat și de actul sciziunii în două curente din septembrie 1923. Este neîndoielnic, în ansamblul lor, legile care se referă la dreptul de asociere a reprezentat pentru clasele dominante mijloace importante de acțiune împotriva masei lor. Burghesia românească a căutat să-și consolideze și mai mult pozițiile cîștigate, făurind în acest scop o diversitate de legi, inclusiv cele ale asocierii.

⁶³ Arh. Ministerului sănătății, Fond Ministerul muncii, dos. nr. 527, 530, 539, 560, 577, 584, 585, 586, 598, 629, 634/1936.

⁶⁴ Idem.

⁶⁵ *Organizațiile profesionale la începutul anului 1926*.. p. 13.

⁶⁶ Arh. statului București, Oficiul de studii sociale și relații internaționale, dos. nr. 223/1926, f. 4 ; v. și I. I. Mirescu, *op. cit.*, p. 25.

⁶⁷ G. Strat, *op. cit.*, p. 16–17.

⁶⁸ A. D. Donea, *op. cit.*, p. 59 ; D. Sandru, *op. cit.*, p. 176.

CONSIDERATIONS SUR L'ÉVOLUTION DU CADRE JURIDIQUE DU SYNDICALISME EN ROUMANIE (1921—1924)

R é s u m é

L'article s'occupe d'un aspect moins étudié par l'historiographie roumaine, concernant le mouvement syndical, c'est à dire de son cadre juridique. On mentionne que, dans la Roumanie bourgeoise, le cadre juridique du syndicalisme, avec tous les côtés positifs et ses grands défauts a été établi et respectivement amendé par deux lois : la loi de syndicats professionnels de mai 1921 et la loi des personnes juridiques de février 1924. L'idée central de l'article est que l'évolution du mouvement syndical en Roumanie a été influencée en grande mesure par son cadre juridique. Reglementé par deux lois qui, même situés en temps l'une de l'autre à un court interval, présentaient quand même des grandes différences, cela a fait que le mouvement syndical roumain ait parcouru un chemin difficile. C'est pour cela, qu'en employant les dispositions plus larges de la loi des syndicats qui, imposée par les exigences de l'époque cherchait à les satisfaire, restant en même temps une mesure bourgeoise typique concessive, le mouvement syndical a réussi à parcourir relativement vite le chemin du redressement après 1920.

Après, obligé de supporter les prévisions restrictives de la loi des personnes juridiques il a passé par un moment plus difficile, aggravé aussi par la scission en deux courants, en septembre 1923. L'article souligne que dans leur ensemble, les lois qui se rapportent au droit d'association ont représenté pour les classes dominantes des moyens importants d'action contre les masses.

La bourgeoisie roumaine a cherché à consolider de plus en plus les positions gagnées promulguant à ce but une diversité de lois, y compris celles de l'association.